

O HRVATSKIM ZBIRKAMA I SABIRAČIMA.

Baš danas, u nemilolj sadašnjici porasao je interes za starine i u privatnika. Sve goleme promjene nisu bile moguće, da utuku u dušama nekolicine recimo osebujnih ljudi volju i smisao za radove prošlih vremena. Da, većinom su to nečovječni bogatuni, koji misle i u tom imitirati bogataše od prije rata, da si stvaraju zbirke predmeta, koji za njih nemaju nikakove vrednosti, ali vlasnici misle na taj način punim žepom prikriti prazninu glave i duše. No to im slabo uspijeva. Tek, pored ovih kojekakvih obogatjelih nitkova ima sva sila pravih ljudi, koji i dalje sabiru vrijedne tvorevine prošlosti, a opet drugih, koje je nužda prisilila, da se tih tvorevina liše, pa to čine tako teška srca, kao da se dijele od najmilijega. U ovo kruto hipermaterijalističko doba prodaju se konačno ipak idealne vrednote uz kolosalno visoke cijene, te se osjeća, da je i pod ovim ledenim pokrovom barbarluka današnjih dana ostala istinska kulturna težnja za uzdržanjem lijepoga i valjanoga iz minulih vremena.

Ja ne mislim da treba sadašnjost kudit. Svako je vrijeme za sebe dobro, svako je vrijeme konačno onakovo, kakovo jedino može i mora biti. Nesklad između nas i našega vremena, nezadovoljstvo s našim vremenom valja tražiti i tu u našoj nesretnoj prirodi. Većina ljudi gleda na svijet statičkim pogledom: većina misli, da se jednom stvoreno mora i za »sva vremena« sačuvati, a ne vidi, da je jedino dinamički pogled na svijet opravdan, da se sve mijenja i pomiče, a kada to prestane, da ugiba. Čovjek mozgom svojim uvidja istinitost toga shvatanja pa se ipak svom dušom svojom priklanja prošlosti, da si stvori nekakovu bezvremenost u sadašnjosti, koje zapravo ni nema. A tvorevine su prošlosti takove veze, koje pokazuju, da se sve organski razvijalo, pa da ni sadašnjica ne bi bila nastala bez prošlosti, ma da se ona revolucionarno isprsuje kao posve samonikla.

Ovo par riječi dostat će svakom, tko se malo zamisli, da upozna dušu sabirača. Onu smrdljivu gamad koja se proturala svojim drskim laktovima do zlatnoga teleta, a pri tom ostala glupa, ne ću ovdje dalje spominjati. Sakupili oni još toliko predmeta, sve to nema onoga pečata sabiračeve osobnosti,

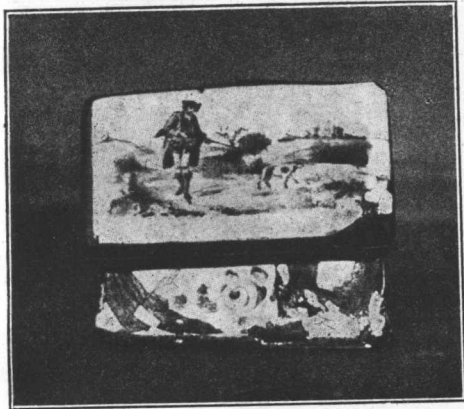
jer je tu sabirač samo kupac i platac, a osobnosti nema, jer je kod ovakovih i ne može biti.

Za pravoga sabirača t. j. za stvoritelja vrijednih zbirki hoće se posebnoga dara, koji se ne da ničim nadomjestiti, ni vježbom ni studijem. To mu mogu biti tek pomagala i ništa više. Sabirač mora osjećati tijesnu vezu koja ga veže sa predmetima iz njegove zbirke: svaki je komad njegov, ne po tom, što je njegova svojina, već po tom, što se on s njim srasao tako, te je konačno i cijela zbirka jedan dio njegovoga bivstva. No pri svemu tomu ne može i ne smije prevladati sabiračka strast, jer ta uzima čovjeku, pa bio on i veoma inteligentan, kritičnost, te se svojstvo sabiranja pretvara u maniju sakupljanja. Takove kramarske zbirke gube znatan dio svoje vrednosti, ma imale one i po izbor lijepih i vrijednih predmeta.

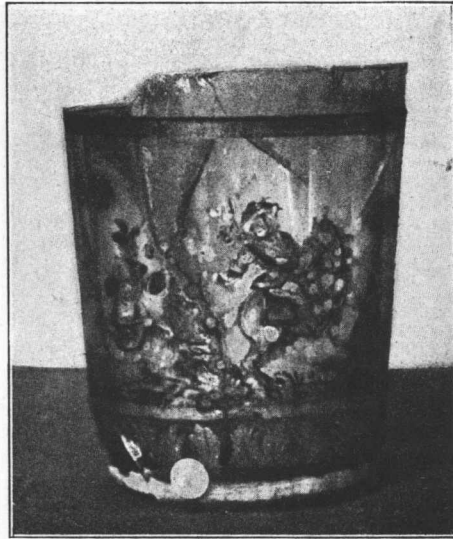
Sabirača bilo je u svako doba. Antika ih poznaje, srednji vijek ih zna, dakako manje, a od vremena renesanse razvijaju se pomalo moderne zbirke iz kojekakvih »Raritätenkammer-a« 17. i 18. stoljeća. U ovim potonjim zbirkama prevladavao je broj bizarnih egzotičnih predmeta, a malo pomalo dobivali su pravo na opstanak u zbirkama oni predmeti, koji su to zavrijedili svojom nutarnjom vrijednošću.

Sa visinom kulture raste i broj sabirača i broj zbirki. Mogli bismo kazati, da su one mjerilo kulturne visine i ekonomskoga razvitka. Što je čovjek kulturniji, tim jače osjeća svoju pripadnost svima kulturnim epohama prošlosti; što je niži, tim više živi u sadašnjosti i za sadašnjost. Samo vrlo kultiviran čovjek može se — barem donekle — prenijeti u ona vremena, gdje su predmeti njegove zbirke nastali, pa ih prosuditi i ocijeniti prema vremenu u kojem su nastali, te odrediti vrednost njihovu prema kasnijim danima, odnosno njihovu vrednost, koja ne pita za vrijeme. Nikada ne mogu i ne smiju predmeti služiti zbirki kao uzori za kopiranje: baš nasuprot. I oni dokazuju vječnu istinu, da su sve prava remek djela samonikli plodovi svojih epoha, a nikada kopije.

Značajno je, da su najznatniji sabirači bili ljudi, koji su se istakli u drugom kojem zvanju ili su im ova zvanja poslužila samo

1. Doza, bakar emajlovan. Iz prve polovice XVIII. stoljeća. Iz zbirke dr. Fona.

2. Dvostijena čaha iz početka XVIII. stoljeća. Između stijena risarije. Oštećeno. Vis. 9 cm. Iz zbirke Jakoba Franka.

kao sredstvo, da se mogu baviti sabiranjem, istraživanjem, otkrivanjem novih vidika. Onako, kako je negda obretnik Troje Schliemann bio najprije trgovac, a kad je sebi pribavio sredstva, dao se na davno priredena otkapanja. Kolika razlika između njega, koji je neumornim radom stekao duševno i materijalno bogatstvo, i modernih »šibera«, koji su postali ljubitelji umjetnina, jer to zahtijeva moda. Takovih bi primjera našao čovjek sijaset.

No značajno je i to, da je većina sabirača na glasu potekla od roditelja građanskoga staleža. Rijetko je koji imao sabirača među svojim precima. I opet dokaz, da je sabiračka vještina više no vještina, da je ona dar baš onako kao što je umjetnički dar. Sabiranje je zaista dar, ne vještina.

Među najzanimljivije sabirače valja ubrojiti Lannu, koji je g. 1909. umro kao barun, a rođen je g. 1839. Poduzimao je kao i njegov otac vodogradnje, a družio se u mladosti mnogo s umjetnicima, pa je oko g. 1866. počeo sabirati. Sabirao je uvijek samo najbolje predmete, stvorio je ogromne zbirke oplemenjenoga stakla, porculana, predmete od slonove kosti, metala, skupljao i skupio ogroman broj bakroreza itd. Kad je tu zbirku stigla sudbina gotovo svake zbirke, kad se naime rasprodavala i rastepla — bilo je to još prije rata g. 1909. i 1911. — izdan je katalog u dva debela toma, a muzeji cijeloga svijeta prisustvovali su aukciji. Pojedini su komadi već tada prodani za nevjerojatno visoke svote: relikvijar, djelo limožkih

emajlera, prodan je za 121.000 maraka, dok je Lanna za nj platio 5000 maraka.*) Zapadnoj Evropi nije bilo teško sabiranje: tamo je od davnine bilo sijelo industrije i umjetničkoga obrta, pa je broj sabirača bio dosta znatan.

Drukčije je bilo kod nas. Mi smo malen narod, kog je tuđin držao kroz vijekove upokorena ne puštajući nam, da svoje kulturne ambicije izvedemo. Što je tuđin dobra našao, pokupio je, usavršio i prodavao svijetu kao svoje; naročito su Talijani u tom bili veliki. I objektivna znanost počima sad pomalo otkrivati, da je mnogo, vrlo mnogo toga, što se koči pod firmom talijanskom i u znanosti i u umjetnosti i u umjetničkom obrtu u svojoj biti dalmatinskoga porijetla, pa je preudešeno i usavršeno dobilo tuđinsku firmu, ali se temelj nije mogao sakriti. Podsjećam samo na venecijanske čipke, koje su na dalmatinskim otocima rođene, a najbliže im se srodnice nalaze u — okolici Trenčina! I tako se pomalo otkriva istina i u drugim granama umijeća.

Mi dakle nismo imali čiste svojine, koju bi kao svoju sabirali, već smo morali posegnuti za tuđim, koje je upotrebom u našim stranama postalo naše. Da, onaj porculan što ga sabiremo, makar vanjski fabrikat, baš isti je s kim su se naši djedovi i bake služile; ono pokućstvo, što nam je davala tuđina, bilo direktno ili za uzor našim majstorima stolarima, isto je ono, koje je bilo u

*) Isp. Donath: Psychologie des Kunstsammelns. Berlin, 1920. str. 121.

3 Pladanj i šalica iz Sevreske fabrike XVIII. stolj. (?) Iz zbirke Jakoba Franka u Zagrebu.

4. Porculan iz Napuljske fabrike (Capo di Monte) sa prikazima pompejanskih ruševina. Iz zbirke Jakoba Franka.

sobama naših predaka. A od sad će se potražiti, nema li u svem tomu samoniklosti i koliko je ima. U koliko su ovi predmeti djelovali na oblike i na ornamente predmeta, što ih je narod sam izrađivao? U svako se doba opaža jaki utjecaj grada na selo i u gradnji kuća i u nošnji i u užemu životu te se ne rijetko otkrio golem utjecaj grada ondje, gdje smo uvjereni bili, da se radi o samoniklosti.

Dr. Jošip Fon, kr. županije zagrebačke fizik bio je jedan od najznatnijih naših liječnika, koga se još dobro sjeća ne samo starija već i srednja generacija. Taj silno zaposleni čovjek našao je još vremena te je sakupljao i skupio vrlo lijepoga porculana, predmeta od stakla, kamenina i t. d., te priličnu zbirku oružja. Kupom došlo je to sve g. 1890. u muzeje. Muzej za umjetnost i obrt dobio je keramičku zbirku, a arheološko-historijski muzej zbirku oružja. U keramičkoj se zbirci nalazi nekoliko lijepih komada starobečkog porculana nešto meissenškog, lijepo brušenih čaša i nekoliko doza, doza iz emailovanoga bakra. Cijela zbirka kupljena je za 1592 for. Vidi se, da je dr. Fon uživao, kad bi se namjerio na proizvode domaćeg rada: napose bilježi, da je šest fino brušenih čaša s baroknim ornamentom domaći posao.

Sasvim je drukčija bila zbirka Jakoba Franka. Skromni se liječnik ograničio na sabiranje predmeta iz dvaju područja, Jakob

je Frank bio mnogostraniji. Njemu je bio mio svaki predmet, kad je imao kulturno-historijsku vrijednost i vrijednost rijetkosti, pa uz to imao žig ljepote. U njeđa je sabirački dar bio nasljedan: već mu je otac Emanuel Frank imao u Osijeku znatnu zbirku starina, koja je g. 1848. propala. U Osijeku tom križišću njemačko-magjarsko-hrvatskom rodio se Jakob Frank g. 1840., svršio u Beču konservatorij, pa je do g. 1869. bio član tamošnje opere. Barun Prandau pozvao ga g. 1870. u Osijek, gdje je utemeljio list »Die Drau«. Kasnije se preselio u Zagreb i g. 1883. osnovao s grofom Draškovićem »Agrarmer Tagblatt«. Umro je g. 1904. u Zagrebu.

Nije nikakovo čudo, da je ovako mnogostrano nadaren čovjek, koji se i nehotice toliko istaknuo u našem javnom životu, nije čudo, da je svoju mnogostranost posvjedočio i u svojim zbirkama. Ne govorim napose o njemu kao bibliofilu: njegova je knjižnica i po sadržini i po opremi spadala među najbolje naše privatne knjižnice. U njegovim se zbirkama, koje su bile u četiri sobe smještene našlo po izbor predmeta od oplemenjenog stakla iz prošlih vijekova, pa tu ističem nekoliko osobito lijepih komada t. zv. dvostrukih čaša, (Zwischengoldglass) iz XVII. i XVIII. stoljeća. Između dvije slijepljene i ubrušene čaše metnuo bi se zlatni ili srebreni list, pa bi umjetnik radirao lovačke, mitološke i druge scene prije no bi se vanjska čaša natrula. Sve

5. Kadionica iz bronca. Iz početka XIX. stoljeća. Visina 21 cm. Iz zbirke Jak. Franka.

6. Diana s psetom. Rezbarija od slonove kosti XVIII. stoljeća. Iz zbirke J. Franka. Visina 14 cm.

se dakako napose izrađivalo. Radili su do XVIII. stoljeća takove čaše naročito u Šleziji i Češkoj, a danas su već dosta rijetke, osobito fino radirani egzemplari — tu nije bilo mogućnosti korigovanja. Sabrao je lijepih komada umjetnički izrađenog i urešenog porculana iz tvornica staroga Beča, Meissena, Schlaggenwalda, Höchsta, Berlina. Naročito lijepu »tasu« iz Sévresa, te za koju bilježi, da je bila nekad u posjedu bar. Simbschena. I on voli dakako predmete, koji su našim ljudima pripadali, pa u noticama nalazimo često spomenute prijašnje posjednike: pl. Galliuffa, grofa Nugenta, barona Gusića, pl. Corvina, grofa Oršića, kardinala Haulika, pl. Jelačića, pl. Zengewalla, pl. Kukovića, barona Ožegovića, grofa Szeccsena i druge. To nije učinjeno iz neke samodopadnosti, već se tim htjela povisiti in-

timna vrijednost sabranih predmeta. Od svih tih ljudi nešto je zaostalo na onim predmetima koje su oni za života voljeli. Osobito je mnogo lijepih komada starobečkoga tamno modroga porculana, a vrijedan je spomena servis iz Napulja — Capo di Monte sa scenama iz Pompeja.*) Sabrao je i lijepih predmeta od bronca, različitih po-

*) Vidi se kako industrija nije dala, da joj se uskrati upotreba najmodernijih otkrića i tečevina znanosti za ukras svojih ornamenata. Podsjećam, kako je u Napoleonovo doba izašla cijela serija porculanskih i fajanskih tanjura, urešena sa slikama dogodovština njegovoga vladanja. Kasnije su metali kao ures vanredno vijerno slikane biljke, te su dapače i latinsku oznaku metali uz njemački naziv na poleđe pladnja.

7. Empirisko pokućstvo, većinom iz domaćih dvorova. Iz zbirke J. Franka. (Sada u muzeju za umjetnost i umjet. obrt u Zagrebu.)

prsa sa omanjih predmeta na pr. lijepo kadiło (Räuchergefäß) na tri svinute nože, ukrašene gore ovnujskim glavama, metnuta je posudica sa prošupljenim pokrovcom za tamjan, a pod njom zdjelica za špirit. Takove su forme nastajale oko g. 1800. Nekako je iz istoga vremena i lijepi »karafindl«. Na tri nože okrugla uresnim vijencem ornamentovana ploča, na njoj tri grifa od zlato-bronze nose brončanu zdjelu, u koju su umetnute četiri posude od fino brušenog stakla. Nemam volje nabrajati i najvrednije stvari, tek ističem lijepu zbirku predmeta od slonove kosti, među kojima se naročito ističe izradbom reljef Porodenje Isusovo iz 18. stoljeća, nekad vlasništvo Haltera u Varaždinu, relief sv. Sebastijana, pa kip Diane, valjada francuskog porijetla. Među miniaturama — bilo ih je preko trideset — ima nekoliko vrlo lijepih egzemplara, ma da i nisu od ruku općenito poznatih majstora.***) Od drugih predmeta spominjem još lepeze, češalj s ukrasom izrezanim iz školjke — prikazuje scenu iz antičkoga doba, — nekoliko pečatnjaka, među ovima i pečatnjak grofa Nugenta, pa brojne doze i druge omanje predmete. Ali u toj se zbirci našle 2 vrlo ukusne monstrancije 18. stoljeća, pa dva kaleža, od kojih je jedan iz 17. stoljeća. U zbirci bilo je i vrlo lijepog pokućstva, naročito iz empiriskog i bidermajerskoga vremena, stolova, stolica, ormara, ura, skupocjenih kaseti (jedna sva obložena slonovom kosti, potječe iz posjeda bar. Simbschena). Tu je i šivaći stolić iz početka 19. stoljeća, koji svojom jednostavnošću i skladom dobro osvjetljuje duh onoga vremena, a spominjem luster i ogledalo od mletačkoga stakla iz posjeda grofa Nugenta. K tomu još rezbarije od drveta, različna veziva, slike, (pastel grofa Erdödyja), pa bi

**) Nas dakako zanimaju ponajviše likovi naših ljudi iz onoga vremena, kad je miniatura bila donekle ono, što je danas u silno profaniranom obliku fotografija.

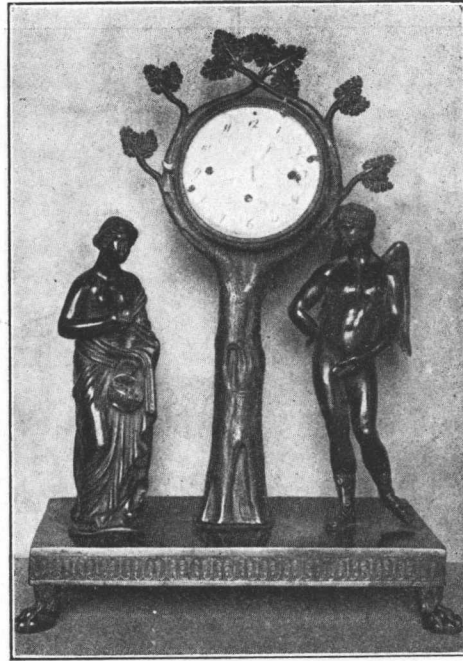
tako donekle podao pregled te lijepe zbirke, koja je brojila u svem 273 komada, a danas je najvećim dijelom sačuvana u Hrv. nar. muzeju, u odjelu za umjetnost i umj. obrt u Zagrebu, kamo je došla kupom g. 1906. za 46.209 kruna! Sabirači su i sinovi pok. Jakoba Franka, pa ću se u nastavku i na njihove zbirke osvrnuti.

Zbirka pokojnoga savjetnika Levina pl. Horvata, (koji je pred neko godinu dana preminuo u dobi od 63 godine) bila je valjada u Zagrebu najpoznatija i najvažnija. Za nju su znali i ljudi, koji ni zbirke ni sabirača nisu ni poznavali. On je od davnine bio sabirač, neumornim radom i studijem naročito brojnih stranih aukcija (imao je ogroman broj kataloga, koji su danas gotovo svi u knjižnici muzeja za umj. i obrt u Zagrebu, osim nekoliko, žalibože najvrednijih, koji su došli u tuđe ruke na neobjašnjen način). L. Horvat stekao si je s pravom autoritet u svim pitanjima, kad se radilo o starinama, te je rado davao upute i posredovao kod nabavki i za zbirke drugih sabirača. Frankovoj je zbirci pripomogao do mnogošta lijepog komada, a u glavnom i jest njegova zasluga, da je ta zbirka došla u muzej, gdje je on nekoliko godina bio ravnatelj. Horvat je bio pravi »plemeniti gospodin«, koji se osjećao plemenitim odvjatkom, te je dao sastaviti i litografisati rodoslovlje svoega roda. U sadašnjosti nije imao što da traži, pa se smjestio u starinskoj kući Hellenbach - Jelačićevoj na Strossmajerovom šetalištu, gdje mu je zbirka bila sastavni dio doma. Predmete je dijelom dapače upotrebljavao, a sve skupa podavalo mu obsjenu, da je zagorski »plemeniti gospodin« iz prošlih dana, obsjenu, koja je njemu bila realitet. Žalibože nije bio bogat, pa je s marom i trudom mogao tek pomalo sabirati predmete, a nije se htio uvijek ni od onih odijeliti, koje je zamijenio daleko vrednijim egzemplarima. I njega su veselili predmeti, koji su po tradiciji pripadali članovima naših, nekad znatnih porodica, a nije se skanjivao uvrstiti u svoju zbirku i predmete iz novijega doba, kad su to svojom izradbom zasluživali. Zbirka je za njega bila cjelina, pa je želio, da se kao takova smjesti poslije njegove smrti u muzej, ali kako je slabo poznavao prilike, učinio je tu želju sam svojom oporukom neizvedivom, pa je tek nekoliko komada našlo zaklon u zbirka muzeja, dok se je ostali dio — sudbina većine zbiraka — razišao u posjed ljudi, koji su tek dijelom sposobni osjećati ono, što je za te predmete osjećao pokojni Levin Horvat, »pre-svetli gospodin«.

U Horvatoj zbirci bilo je lijepih komada pokućstva, dakako nijedan komad nije bio »Prunkstück«, već sve doista upotrebljavano, dijelom od njegovih vlastitih za-

8. Ormarić XVII. stoljeća (Kabinettschrank).
 Iz zbirke Levnia pl. Horvata u Zagrebu.
 Vis. 87 cm.

9. Ura iz početka XIX. stoljeća. Bronca. Sa
 strane figura Pomone i Hermesa. Navodno iz
 posjeda biskupa Alagovića. Iz zbirke Levina
 pl. Horvata u Zagrebu.

gorskih preda. Velika garnitura sa 4 fotelja u slogu Louisa XIII. bila je dobra kopija, iz obiteljskog je posjeda bio tabernakul-ormar i maleni toaletni ormarić, pa garnitura od kanapeja i pet stolaca. U muzeju je pohranjen mali crni ormarić XVII. vijeka, vrlo dobro uzdržan tipičan komad, vrlo fino izradeni stol iz kraja XVIII. stoljeća, navodno nekad u posjedu grofice Patačić (Eleonora?), pa vrlo zanimljiv ormar iz svjetloga drveta sa brojnim ladicama, urešen pripaljenim crtežima i intarzijama, te dva barokna zavojita stupa s oltara valjada jedne zagrebačke crkve. Od staklenine, pa od zbirke Wedgwood-posuda nije u muzeju sačuvano ništa, od porculana su najbolji komadi pronađeni, a u muzeju su samo tri komada, od kojih je jedan — model zdenca — iz najranijega doba bečke tvornice. Pokojni je Horvat osobito volio lijepe ure, pa je i sabrao nekoliko lijepih brončanih ura, većinom iz kraja XVIII. i početka XIX. stoljeća. Jedna je od ovih iz posjeda biskupa Alagovića sačuvana u muzeju: ura je smještena u krošnji debla, kraj kojeg stoji Merkur s jedne, a Pomona s druge strane. Druga je u formi lire od pozlaćenoga drveta, a po tradiciji bila je darovana generalu

Woykffyju (Vojkoviću) od nadvojvode Karla. Od sitnijih su predmeta došle u muzej dvije kadionice od bronca u formi antiknih tronoga na podnošku od porculana, pa tri drvene figure, koje prikazuju tri godišnja doba, a bile su jamačno modeli za figure od porculana. Druge komade spomenut ću napose, kad progovorim o zbirkama, u koje su ušli. Spominjem još samo, da se u zbirci nalazilo i nekoliko lijepih slika: Lukrecija od baruna Strudela, Sestra od Lamreza, litografija itd. Unikum je bila zbirka t. zv. »Gratulationskarta« iz prvih dana XIX. stoljeća, koju je porazmjestio na jednom poraventu.

Od pokojnih sabirača k živima!

Druga u Zagrebu vrlo poznata zbirka jest zbirka g. Sal. Bergera, sada poč. ravnatelja etnografskoga odjela hrv. nar. muzeja. Sin maloposjednika Hinka Bergera, rođen u Mnešicama u trenčinskoj županiji g. 1858. već je kao dječak obavljao sve poljske poslove, upravljao sam riječnim mlinom, radio kod cigana — kovača, kolara, remenara, užara itd. a za dugih zimskih večeri sjedio uz tkalce i prelje, pa se i u tom izvještio. Pa onda u svijet: u Baranju, u Sisak, u Zagreb. I od maloga dečka

10. Dvije drvene figure iz XVIII. stoljeća. Zima i Jesen. Možda modeli za porculanske figure. Visina 16,5 cm. Iz zbirke Levina pl. Horvata u Zagrebu.

11. Kasula iz polovtce XVIII. stoljeća. Smeđa svila s bogatim zlatnim vezom u oblicima značajnim za prvu polovinu XVIII. stoljeća. Iz zbirke S. Bergera.

koji se u svaki zanat razumijevao postade glava velike tvrtke, koja i danas postoji u drugim rukama. I postade tvorac ogromne zbirke, koja je danas osnovka našem etnografskom muzeju, za kojim nam mogu zavidjati mnogi i mnogi »prosvjetljeniji« narodi. G. 1876. vidi Berger u Sisku na Duhovsku nedjelju bezbrojne grupe u dugoj dugoj procesiji, vidi to more krasote narodnih nošnja, onaj skladni šar boja i ornamenata. I taj je čas rodio golemu Bergerovu zbirku, rodio veliko poduzeće, da se ne mrtvo, već obamrlo uskrisi. Pa tako je Bergerova zbirka nastala iz života za život, a da nije ovako uspjelo, kako je to osnivač htio, krive su naše prilike i naši ljudi. Tek se danas vidi, koliko je tu i idealnih i materijalnih vrednota propalo. Berger je naše narodne tvorevine pod hrvatskim imenom učinio poznatim po svoj Evropi od Hamburga do Corka, pa do Firenze i Rima, u New-Yorku, Chikagu, St. Louisu, Punta Arenas u Americi, u Melbourneu u Australiji — svuda je izložbama, pa skladištima robe narodnog poslovanja upoznao svijet s lijepima, prastarima tehnikama našega narodnoga veziva. Do 1600 seljakinja radilo je

povremeno za njega i za sebe. Magjari su mu nudili subvenciju, kad su na izložbi u Budimpešti upoznali hrvatske radove. Samo se kod kuće nije nitko od mjerodavnih ni maknuo. Pokojni Ivo Malin jedini je ozbiljno htio, da se tu nešto učini, ali badava, kad se drugi kojekakvi šefovi á la Šumanović i »dragec« Amruš tom svemu protivili ili nemarili. Da, tobožnji šef nastave Amruš nije ni posjetio izložbe hrv. narodnoga rada u Budimpešti, ma da je u to vrijeme tamo boravio. Jedini je ban Pavel Rauch dopitao 6000 kruna pripomoći — ali prekasno je bilo, da se s takovom sumicom išta veće poduzme. No kad je The Studio, prvi umjetnički časopis Engleske, prikazao rad naroda Austro Ugarske, reprodukovao je iz Bergerove zbirke izbor komade — ne pod firmom Ungarije već pod hrvatskim imenom!

U golemoj se Bergerovoj zbirci nalaze brojni egzemplari muških i ženskih nošnja, pa ćilima, ćipaka i drugih predmeta kućnoga obrta kao tikvica i sl. iz Hrvatske, Slavonije, Vojvodine, Bosne, Hercegovine, Dalmacije, Crne Gore, Srbije, Makedonije, Slovenije — tu je u radu provedeno već

12. Iz zbirke S. Bergera u Zagrebu: Predmeti crkvene umjetnosti, većinom iz domaćih crkvi.

odavno ujedinjenje jugoslavenskih plemena, a uz te se predmete prislonili srodni iz Bugarske, Slovačke, Moravske, Češke, Sedmogradске, Bukovine, Rusije, pa Danske, Švedske, Norveške, Laplandije, te predmeti iz Kine, Japana, Indije, Perzije, Arabije, Egipta, Tunisa. Uz to je sabrano obilje narodnoga nakita od zlata i srebra, od bakra i mjedi, od stakla itd. A to sve nije bilo samo posabrano, već uređeno i proučeno.

A uz tu se zbirku divot originala prislonila zbirka proizvoda tekstilne industrije tvrtke S. Bergera prema uzorcima hrvatske tekstilnog pučkog obrta, određena za primjenu uresnim tekstilijama, kako ih je potraživao svjetski promet. Velike tvrtke u Parizu (Paquin, Redfern, Poirer), pa isto takove u Londonu, Bruxellesu, Berlinu isto potraživale su ih, te ih za svoje svrhe modificirale. Služi im na čast, da nikad nisu okrnjili duh narodne tvorevine, već su samoniklost narodnu združili sa zahtjevima kulture, kaneći se kopiranja.

Sabirač finog osjećaja kakov je bio Berger nije mogao proći mimo predmeta umjetničkoga obrta ni predmeta čiste umjetnosti. U njegovoj zbirci ima dobrih uljenih slika, bakroreza, plastika iz raznih materija, lijepoga porculana i stakla, pa napose obilje predmeta većinom iz naših crkava: odijela, posuđa, slikarija itd.

13. Iz zbirke S. Bergera u Zagrebu: Vitrina s raznolikim predmetima.

Trgovačko-obrtnički muzej mogao se osnovati poglavito pomoću etnografskih objekata, koje je Berger sakupio, a isto je tako pretežito njegovim trudom sabran bio etnografski materijal u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. God. 1919. kupila je zemlja goleme zbirke Bergerove za 600.000 kruna i to tako, da je polovica te svote isplaćena, a za drugu polovicu kupljena zbirka u trgovačko-obrtnom muzeju i stvorene stipendije i dobrotvorne zaklade. Sad se mogao s tom zbirkom (od 11.561 komada) stvoriti jedinstveni etnografski odio hrv. nar. muzeja, u kom je sav etnografski materijal iz svijetu muzeja pribiran i uređen.

Napokon!

Gospodin je Berger, osnivač i sada ravnatelj etnografskoga odjela nar. muzeja, podario svojoj novoj domovini (samo taj se izraz može upotrijebiti) veliki kulturni institut svojim golemim svestranim radom kroz decenije. On je kao dječak kovao s ciganima čavle, a danas je najbolji poznavatelj svih tehnika narodnog rada u nas. I dočekao je konačno i priznanje: odlikovan je nedavno ordenom sv. Save IV. (četvrtoga) stepena... Ali onaj osjećaj, što ga ima, kad na domaku svoega vijeka vidi svoje golemo djelo, koje će sačuvati spomen njegovom radu, ne može mu nitko podariti do njega sama!

Gjuro Szabó.